

Κραδίη δέ οί ἔνδον ὑλάτκει: ομηρικά ζῶα και ἄνθρωποι
ΦΛΩΡΑ Π. ΜΑΝΑΚΙΔΟΥ
Καθηγήτρια τμήματος ελληνικής φιλολογίας Δ.Π.Θ.

Οι αρχαίοι Έλληνες συλλαμβάνουν τον περιρρέοντα κόσμο με βάση τη διάκριση μεταξύ θεών και ανθρώπων. Ολόκληρος ο ελληνικός πολιτισμός στηρίζεται και προβάλλει την αδιάκοπη συνύπαρξη και αλληλοδιείσδυση αυτών των δύο κόσμων που θεωρείται ότι έχουν ως διακριτό τους χαρακτηριστικό την αθανασία, και συνυπάρχουν με την ειδική κατηγορία των ηρώων που μοιράζονται και στους δύο αυτούς κόσμους. Κοντά σε αυτή τη δυαδικότητα, τα ζώα αντιμετωπίζονται ως ένα ξεχωριστό μέρος έμβιων όντων με το οποίο τόσο οι θεότητες όσο και οι άνθρωποι βρίσκονται σε διαρκή επικοινωνία. Και οι τρεις ομάδες έχουν έναν ορισμένο και διαγεγραμμένο χαρακτήρα που πολύ συχνά περιγράφεται σε σύγκριση της μίας ομάδας με την άλλη ή τις άλλες μαζί και έτσι διαπιστώνονται οι αναλογίες και οι διαφορές τους.

Παρόλη την υποταγμένη θέση τους, τα ζώα απολαμβάνουν επίσης και ένα προνομιούχο καθεστώς, καθώς ανήκουν εξίσου στην ανθρωπότητα και τους θεούς και είναι σύντροφοι και των δύο αυτών κόσμων. Όχι μόνον συμμετέχουν ενεργώς στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων με την ιδιότητά τους των οικιακών/εξημερωμένων όντων και με την άγρια φύση τους, αλλά έχουν και θέση και τον ρόλο στις διάφορες ιερές τελετουργίες και σε διάφορες εκδηλώσεις λατρείας, αφού προορίζονται για θυσιαστήριες προσφορές και μάλιστα ως οι ανώτερες δυνατές που μπορεί να προσφέρει ο λατρευτής στη θεότητα. Επιπλέον όπως συμβαίνει και με τα φυτά κάθε είδους, και τα ζώα με τα πουλιά πιστευόταν ότι αποτελούν συνοδοί ή εξαρτήματα των θεών και τιμώνταν υπό αυτή την ιδιότητα. Στη λογοτεχνία η διάκριση μεταξύ θνητών και ζώων πρόσφερε στους δημιουργούς την ευκαιρία να συλλογιστούν πάνω στην ανθρώπινη φύση και ζωή και στους κανόνες που τη διέπουν. Είναι αυτονόητο ότι όλες αυτές οι αναλογίες και οι διαφοροποιήσεις προέρχονται αποκλειστικά από τον οπτική των ανθρώπων και αυτό είναι το πρώτο βασικό caveat για κάθε συζήτηση περί ζώων και των άλλων κατηγοριών.

Όταν μιλούμε για ζώα στα ομηρικά έπη, πρέπει να διακρίνουμε δύο ομάδες, μία με άγρια ζώα που ανήκουν στη φύση και μία με οικιακά που αποτελούν τμήμα του οίκου. Από τα 62 είδη, όλα πλην πέντε εμφανίζονται μέσα σε παρομοιώσεις, που είναι ένα βασικό συστατικό της επικής αφηγηματικής τεχνικής: κυρίως σε ποσότητα και ποιότητα τις έχουμε στην *Ιλιάδα* και πολύ λιγότερο στην *Οδύσσεια*. Από τις 226 παρομοιώσεις στην *Ιλιάδα*, οι 125 περιέχουν ζώα. Τέτοια κανονικότητα στην εμφάνιση ζώων δηλώνει εξαρχής ότι αυτά δεν ενδιαφέρουν καθ' εαυτά ως αυτόνομα όντα, αλλά εισάγονται πάντοτε ως *tertium comparationis*. Από μία άποψη το ίδιο συμβαίνει και με τα φυτά και με τα φυσικά φαινόμενα και τα φυσικά τοπία γενικώς.

Η εισήγηση εξετάζει 1) πώς εμφανίζονται τα ζώα στα δύο ομηρικά έπη λαμβάνοντας υπόψη τη βασική διάκριση σε πολεμικό (*Ιλιάδα*) και μεταπολεμικό ποίημα (*Οδύσσεια*),

2) πώς παρουσιάζονται τα σκυλιά στην *Οδύσσεια* σε όλες τις εμφανίσεις τους και πώς εντάσσονται κάθε φορά στην επική ιστορία και

3) ποιά είναι η σχέση του Οδυσσέα, ως κύριου ήρωα με συγκεκριμένες αξίες και ιδιότητες, με το σκυλί. Σε αυτή την εξέταση θα συζητηθεί και η μεταφορική λειτουργία του όρου *κύων* καθώς και η σχέση του με την τροφή και την εξάρτηση του ανθρώπου από αυτήν.

Η παρουσίαση έγινε με συζήτηση χωρίων (handout), powerpoint και λίστα βιβλιογραφίας.